

NIECHBY (312) *pt*

niechby (193), **niechajby** (118), **niechaby** (1); *niechby* *UstPraw*, *RejFig*, *RejPosWstaw* (2), *PaprpPan* (2), *Oczko*, *SkarŻyw*, *ArtKanc*, *ActReg*, *GostGospPon* (2), *WujNT*, *GrabPospR* (6), *PowodPr* (2), *GostCast*; *niechajby* *OpecŻyw*, *RejPs*, *ComCrac*, *BibRadz* (2), *BielKron* (2), *Mącz*, *Strum*, *PudłFr*, *GórnRozm* (4), *GórnTroas*, *KochAp*, *KochFrag*; *niechby* : *niechajby* *LibLeg* (25:3), *RejKup* (1:1), *GliczKsiąż* (7:18), *Leop* (2:2), *RejZwierz* (1:1), *GórnDworz* (2:8), *RejPos* (1:1), *BielSat* (1:1), *RejZwierc* (1:1), *CzechRozm* (5:2), *ModrzBaz* (81:33), *CzechEp* (21:2), *BielSjem* (3:3), *GrabowSet* (4:1), *VotSzl* (10:23), *PudłDydo* (1:1); *niechby* : *niechaby* *LubPs* (5:1).

niechby, **niechajby** (291), **by niech**, **by niechaj** (20); *by* *niechaj* *OpecŻyw*, *GórnTroas*; *niech(aj)by* : *by* *niech(aj)* *LibLeg* (26:2), *ModrzBaz* (101:13), *CzechEp* (22:1), *GórnRozm* (2:2).

W pisowni łącznej (266), *w rozłącznej* (46).

e jasne; -å(j)- (112), -aj- (1); -åj- : -aj- *CzechRozm* (1:1).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) i *XVIII w. s.v. niechać*.

*Partykuła życząca; w połączeniu z trzecią osobą (też formą nieosobową lub pierwszą osobą) tworzy formy trybu przypuszczającego, wyrażające postulat, życzenie, prośbę, zezwolenie, radę itp. (w tekstach będących przekładami z łaciny „niechby” + czasownik odpowiada łacińskim formom coniunctivus, coniugatio periphrastica passiva oraz wyrazom „debet”, „licet”, „oportet”) [w tym z: impers (26), 1 sg (5), 1 pl (1)] (312) : iij iako ijch miloftz niebyla rozdzielona/ tako by też niecháy byla łmiertz ij męka iedna. *OpecŻyw* 85; Ale yellybi yachacz mvfyala za ych radą y postanowyenym tedi bi niech yey [*miłość*] the rzecz pretko odprawowala *LibLeg* 11/42v; y otim też niechbich wiedzial przes tego łlvzebnyka mego ktorą karnofczią thy lyvdzie łloczinczi mayą karany bicz. *LibLeg* 11/66, 6/157, 7/99v, 10/61v, 92, 92v (25); *RejPs* 192; *ComCrac* 21v; *RejKup* cc5 [2 r.]; Ocyec łyná łwego nyechby ná małżeńłtwo námawyał *GliczKsiąż* O7; Teraz o tym wychowányu dzyatek do[łi]c[ł] nyechayby káždy zá wdzyęcłne prziyał/ to com piłał *GliczKsiąż* Q3v, A4v, E6v, F5v [2 r.], F8, G4 [2 r.] (24); Nyechby łprołnym włtydem obtocłeni byli/ Ci ktorzy w złołciach łwych ná myę łie zburzyli *LubPs* Q3, M3, dd6v, ee3v; *Leop* 3.Esdr 2/21, 6/21, *Esth* 2/2, 9/13; *UstPraw* D3; *RejFig* Cc7; niechaybyłmy łie wđdy po łierłci ználi *RejZwierz* 40v; *BibRadz* Gen 18/32, 23/9; *BielKron* 25v, 313v; Iuž tedy/ y to/ y czo drugiego ktemu/ niechaiby miał pan zá iedno lekárłtwo przeciwo temu/ žeby poddáni nowych rzeczy w páńłwie zácłzynác/ ábo nowego páná pragnác nie mogli *GórnDworz* Hh8, B8v, M6, Hh5v [2 r.], Ii2v [3 r.], Ii7 [2 r.]; Iž moy miły Pánie com iedno ná kimkolwiek wyfálłzował á wyzdráđzil/ niechaybych czworáko nágrođzil. *RejPos* 351, 289; *BielSat* L4, Nv; *RejZwierc* 251v, 253; *RejPosWstaw* [41⁴], [143⁴]; *Strum* D4v; A ták cię prołzę/ niech bym też od ciębie mogł mieć wyznáne o Iezufie Chriłtufie łynu Bożym *CzechRozm* 11, 3, 25v; *PaprpPan* Cc3v; á ktorzi niechcą robić/ ci też [...] niechby nie iedli. *ModrzBaz* 13; Zwierzętami by niememi táki niech rządžil/ nie ludźmi rozumnymi/ ktoby chciał áby łie poddáni iego do tego zwyczáili. *ModrzBaz* 81v; A gdyby iuž z onego vrzędu wyłtáli/ toby w ten czás/ iełliby który ná vrzędzie wyłtąpił/ niechayby był karan. *ModrzBaz* 91v; tedyć też do woyny trzebá koni dobrych: ktoreby też niech dobrze karmiono *ModrzBaz* 110; Gdy łię też łchodzą do łupu/ ábo do dźielenia żywnołci/ niechby nie wedle woli łwey nieczynili: áleby niech włzytko Rotmiłtrzem było porucłono. *ModrzBaz* 114; Tožby łię niechay*

rozumiało o máiętności ślácheckiey w ktorey kmieci niemálfz. *ModrzBaz* 122v; Záprawdě niechby nikomu tego vrzędu nieporuczano/ iedno temu/ ktoryby powagą/ náuką/ doświádczeniem rzeczy/ y zwierzchnością przed inřzemi wiele miał. *ModrzBaz* 132; Zmáiętności iego niechby była nagrodá vkrzywdzonemu: á ořtátek do póspolitego řkárbu niechby obrocono. *ModrzBaz* 139v, 10 [2 r.], 11v, 14 [2 r.], 14v, 20 [3 r.] (113); *SkarŻyw* 212; profzę y dla Páná Bogá niechby y řám X. K. w to pilno weyřrzał/ boć idźie o iego zbáwienie. *CzechEp* 17; A co řię tknie Eliařzá: kto nim nie ieřt/ iáko y Fineeřem/ duchá iego od Bogá nie máiac niechby řię řám nim nie czynił/ áni řobie duchá iego przyczytáł *CzechEp* 49, 12, 50, 97 [2 r.], 281, 290, 321; Aby teź vřtáwicźna řluzbá v nas była/ Niechby rok kaźda źiemia koleia řluzylá. *BielSjem* 19, 18, 24, 27, 33, 37; *PudłFr* 73; *ArtKanc* M16v; A o te inřze zbrodnie/ y niechay by přećie *bannitio* była/ lecz *citra infamiam*. *GórnRozm* Lv, E4, Lv, L4v; *ActReg* 80; *GostGospPon* 170 [2 r.]; Nasby niechay plácano/ nie my Polixény *GórnTroas* 64; *GrabowSet* D3, I3, I3v; *KochAp* 8; GDy będą Bogá vřtá wyznawáły/ Niechayby řie go y řpráwy nieprzáły. *KochFrag* 39; *WujNT* 2.Cor 10/2; A ktoby řię wedłuk tákich Conřtucyi nie záchował niechby nic inřzego nie popadł/ iednoby był *notatus* iáko *imbellis* *GrabPospR* K3v, Mv, M3v, M4v [3 r.]; *PowodPr* 47, 82; Ktorzy Rotmiřtrze/ Poruczniczy/ towáryřize/ niechayby vřtáwicźnie przy rotach mieřkáli. *VotSzl* E3v, D [3 r.], Dv, D2v, D3 [3 r.], D3v [8 r.] (33); *GostCast* 32; *PudłDydo* B4.

W zakłęciu mającym potwierdzić wiarygodność (ze zdaniem warunkowym) (1): Niechby ku czełuřciam moim moy nędzny ięzyk przyřtał/ Ieřlibych mieyřcá řwoiego kiedy rořpomnieć nie miał *LubPs* dd6.

Frazy: »niechaby Pan błogóřláwił« (1): Nyachaby cye Pan s Syonu wyecźnye błogóřláwił *LubPs* dd3v.

»co ty chcesz, niechby było« [wyraża zgodę z wolą bożą] (1): nie co mnie miło/ Owřzem co ty chceřz/ niechby Oycze było. *GrabowSet* E.

»niechby tak było« [wyraża ustępstwo, zgodę] (8): Esto sane, A áczby ták było Bá dobrze niecháyby [!] ták było/ áłbo niechay/ ták będzie. *Mącz* 367b; *CzechRozm* 26v; ále niechby to ták o řtruzkach/ á małych krynicach było: á o wielkich řzékach co rzeczem? *Oczko* 8; *CzechEp* 14, 17, 58, 96, 384.

»niechby tak było« [wyraża postulat] (1): Niechby to ták było/ žeby řie nam nie trzebá řpulfzczáć/ cále we wřzyřtkim/ ná řámę řářkę Bożá/ [...] ále teź y ná nářze wřáľne vcźynki *CzechRozm* 212.

a. *W konstrukcjach bezspójnikowych, odpowiadających zdaniom podrzędnie złożonym (16) :*

α. *W zdaniu przyzwolonym [w antepozycji] (4) :* niechbi czy bily chocza panowye pogranyczny, waschi abo pancy řlvzebnyczy albo yeřly řzlyachta yeřly tesch pospolyczy livdzie bily. ktobikolwiek bil. abifczie řye dowiadowáły řpylnofczia. *LibLeg* 10/93v.

Połączenia: »niechby ... ale« (2): Niecháyby to ták było co řie tknie tych rzećzy řziemřkich y řámey řiemie/ ná ktorey Bog iednym ludźiom/ náđ drugimi zwierzchności vřczyřł/ y Pány ich náđ nimi cźyni/ y Pány názywa: ále to zá tym iřć nie moźe/ áby ři ktorzy ná řiemi pánuia/ mieli teź być y ná niebie Pány? *CzechRozm* 123; *ModrzBaz* 30.

»niechby ... przedięby« (1): Bo niechby ták było/ žeby Ian ř. piřáł o řynu Boźym/ przedtym nářzym Ieźuřem Chriřtuřem/ iuź w řkutku będącym ná poczátku/ ktoregoby řłowem/ wedle nich zwał [...] przedięby X. K. tym wćielenia nie dowiódł. *CzechEp* 159.

Fraza: »niechby tak było« [wyraża ustępstwo, zgodę] (3): *CzechRozm* 123; Niechby tak było [Fac vero]/ że w rzeczach trudnych trzeba się tego dźierać na co więcej ich wotuię: ale w rzeczach iáńnych á lácnych/ áza nie więcej się lámey szczerósci rzeczy mamy trzymać/ niżli mnoŝtwa mowiących? *ModrzBaz* 30; *CzechEp* 159.

β. *W zdaniu warunkowym [w antepozycji] (12) :*

Połączenia: »niechby ... a« (5): *CzechRozm* 130v; ale niechby się I. M. X. K. łowam Ambrożego ná to mieyŝce przypátrzył/ á wyrzy iż tak ná nie piŝe. *CzechEp* 201, 155, 191, 404 *marg.*

»niechby ... aliŝci« (1): A niechby wŝdy w goŝpodzye/ co ieŝc wczyniono/ Aliŝci ze wŝzad biezy/ wnet łotroŝtwo ono *RejZwierz* 137.

»niechby jedno« (5): Niechby iedno kto báczny/ á nie lipkimi oczymá w nie weyŝrzał/ wyrzy te^{go} więcej. *CzechEp* 186, 121, 294, 418; Niechayby iedno ŝpytał/ gdzie ŝe mátká dziálá/ Piękneho Iuliufá/ naydzie że ŝtrádálá/ *Zywotá PudłDydo* B3.

»niechby ... wnetby« (1): OEtá Ephialetes oni Obrzymowie/ Co byli dawnych czáłow nalepŝy męŝowie/ Niechby ŝe tu do Ruŝi tylko vkazáli/ Wnetby ŝe Ciemierzyńcy z nimi probowáli *PaprPan* E3v.

b. *Zastępuje spójnik typu „aby, iżby” (4) :*

α. *W zdaniu dopełnieniowym [w postpozycji] (1) :* Według tego tedy ŝpárowác ŝe máyá rodzicowye/ nychayby myŝłáli podczás karánie yákoye yákoby kwasne do miłóŝci/ kthora yeŝt rzecz flodka. *GliczKsiáz* F8v.

β. *W zdaniu skutkowym, teŝ z odcieniem celu [w postpozycji] (3) :* atho biŝcie prawdywie dowiadowali thich ktorzi tham biły dowodnie niechbi wieczey sli sye nie płodził *LibLeg* 10/57, 10/59v; Náwroc ŝe do nas/ Oycze dobrotliwy/ A wŝmierz gniew ŝwoy/ cóŝ nas nim poráził/ Niechby pogány/ á nie twoy lud káził. *GrabowSet* E3v.

Cf NIECH, 2. NIECHAĆ, [NIECHAJŝCI], NIECHAJŝEBY, NIECHAJŝEĆ, NIECHŝE